

Prof. Karel Jaroslav Maška (nar. 28. 8. 1851 v Blansku — zemřel 6. 2. 1916 v Brně). Absolvoval reálku v Brně a studoval na technice v Brně a ve Vídni. Na vídeňské universitě složil státní zkoušky z matematiky a deskriptivní geometrie. Potom působil jako suplent na reálkách v Jihlavě, Znojmě a Novém Jičíně. Roku 1879 byl jmenován definitivním profesorem a 1892 ředitelem reálky v Telči, kde zůstal až do roku 1915.

Maška již v mladších letech sledoval horlivě vše, co souviselo s prehistorií Moravy. Záhy se však počal soustředit jeho zájem na pleistocenní faunu, diluviálního člověka a jeho industrii. Z rozsáhlé činnosti K. J. Mašky vzpomeňme to nejdůležitější.

V letech 1878—1887 zkoumal jeskyně Čertovu díru a Šipku na vrchu Kotouči u Štramberka. V Šípce zjistil tři kulturní vrstvy. Odtud také — z roku 1880 — pochází slavná šípecká čelist, která byla prvním nálezem *Homo neandertalensis* na území tehdejší rakousko-uherské monarchie. Výsledky těchto výzkumů publikoval v *novojičínském Wochenblattu*, v *ČVMSO* aj.

Nejvýznamnějším spisem Maškovým je „*Der diluviale Mensch in Mähren*“ (Nový Jičín 1886), předtím uveřejněný v „*Programu moravské zemské vyšší reálky v Novém Jičíně za rok 1885 až 1886*“. V této práci podává všeobecný přehled dosavadních nálezů na Moravě a pokouší se o jejich klasifikaci do čtyř stupňů.

Hlavní pozdější badatelská činnost Maškova se vztahuje k diluviální stanici v Předmostí. Vedle mnoha jiných významných nálezů si získal Maška světovou pověst hlavně objevem hromadného pohřbu dvaceti jedinců („*Diluvialní člověk v Předmostí*“, *ČVMSO* 12 1895, 4 ad.). Chyatanou monografií o této lokalitě však už bohužel nemohl dokončit.

U Ondratíc objevil Maška rovněž významné naleziště kamenných artefaktů fosilního člověka, které předběžně publikoval s Hugo Obermaierem v *L'Anthropologie* (XXII 1911). Veškeré poznatky o pravěku Moravy shrnul roku 1906 v práci „*Obrázky z pravěku moravského*“ (Lidová čítanka obecná, Telč 1906).

Maškovy výzkumné práce doprovázené vzornou dokumentací jsou dosud jedinečným pramenem. K. J. Maška, uvádějící svá archeologická pozorování do kontextu s francouzskými klasickými systémy, pozvedl tak naše bádání o paleolitu na evropskou úroveň.

Jaroslav Malina—Tomáš Velimský

25 let od úmrtí Antonína Gottwalda

9. srpna 1941 zemřel jeden z vynikajících moravských archeologů — amatérů Antonín Gottwald. Narodil se 16. ledna 1869 v Prostějově v rodině chudého tkalce. Již ve studentských letech se zajímal o entomologii a geologii. Roku 1887 maturoval na prostějovské vyšší reálce. Po maturitě působil jako výpomocný učitel na českých obecných školách na Ostravsku. Roku 1889—1890 studoval na učitelském ústavě v Brně, kde též vykonal maturitní zkoušku. Od roku 1891 působil na škole v Prostějově. Pro sbírky školních kabinetů sbíral hmyz, houby a jiný přírodovědný materiál. Postupně se stal členem Přírodovědeckého klubu, Archeologického klubu v Brně, čestným členem Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci a čestným členem Národopisného a průmyslového musea města Prostějova. Svou archeologickou činnost zaměřil na okolí svého působiště — Prostějovsko a Plumlovsko. A. Gottwald v této oblasti navázal na průkopníky archeologie I. L. Červinku, Fr. Lipku a K. Snětinu, kteří byli k archeologickému zkoumání podníceni širokým vlastivědným a národopisným zájmem devadesátých let minulého století. Za své dlouhodobé archeologické činnosti nashromáždil 1900 nádob, 6700 různých předmětů a 11 500 vybraných typických střípků. Tyto velké sbírky jsou uloženy ve dvou museích — olomouckém a prostějovském. V roce 1924 dokonce sám uspořádal a přestavoval archeologické oddělení Městského musea prostějovského tak, aby se projevilo jeho velké bohatství archeologického materiálu. Později, když byly musejní sbírky přestavovány v duchu modernějšího pojetí — vystavují se jen určité exponáty — posuzoval tyto změny kriticky a větší díl svých sbírek věnoval

Vlasteneckému spolku musejnímu v Olomouci. A. Gottwald se však nezaměřil jen na pouhé shromáždování archeologických památek, ale své nálezy publikoval v Časopise vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, Pravěku, Časopise Moravského musea zemského a především v Ročence Národopisného a průmyslového musea města Prostějova. Jeho způsob publikace má na svou dobu dobrou úroveň a umožňuje dosud plně využít Gottwaldových sbírek pro moderní zpracování. Jeho cílevědomou prací se Prostějovsko a Plumlovsko stalo, po archeologické stránce, jednou z nejlépe prozkoumaných oblastí na Moravě, a proto jméno Antonína Gottwalda má stále velmi čestné místo v moravské archeologii.

Josef Unger

Janina Rosen-Przeworska, Tradycje celtyckie w obrzędowości Protosłowian, Wrocław—Warszawa—Kraków 1964, 291 str., 132 obr.

Polská archeoložka J. Rosen-Przeworska se věnuje studiu keltské kultury již tři desítky let a publikovala řadu statí. Ve své nejnovější práci se pokusila vymezit některé prvky v keltských obřadech (zejména funerálních), které pravděpodobně přežívaly ještě v protoslovanském osídlení Polska i ostatních slovanských zemí. Pojmu Protoslované neuznává J. Rosen-Przeworska pro konkrétní etnickou skupinu, která by tvořila základ pozdějšího osídlení; posloužil jí spíše jako „smluvené heslo“ nebo zkratka pro ty etnické skupiny, které historicky navazovaly nebo souvisely s keltským osídlením.

Práci J. Rosen-Przeworské je možno rozdělit na dvě základní části. První je převážně materiálová; autorka v pěti kapitolách velmi zaslíbeně a s širokým přehledem shrnuje polské doklady pohřebních obřadů Keltů. Analyzuje a hodnotí kostrové hroby ze Šlaska, Kujaw, Wielkopolski a odjinud. Zvláštní kapitolu věnuje problému „knížecích hrobů“; podle jejího názoru se jedná o hroby kněží — druidů. I když kostrové pohřbívání bylo pokládáno odedávna za charakteristický způsob keltského funerálního ritu, nescházejí ani doklady žárového pohřbívání. J. Rosen-Przeworska jich uvádí řadu z celého Polska i s analogiemi z ostatních částí Evropy.

Druhá, značně obsáhlejší část studie je soustředěna na vymezení konkrétních jevů, které jednak odlišovaly, jednak spojovaly keltské a protoslovanské pohřební rity a v nich se odrážející náboženské představy i obyčejovo-právní normy. Autorka při hodnocení využívala nejen archeologických pramenů, ale snažila je doplnit prameny historickými. Tak ve snaze zjistit obecný pohřební ritus Keltů si všimla také dokladů o společenském postavení pohřbeného (bojovník, kněz a d.), způsobu smrti (čestná smrt ve válce, nemoc atd.) i styků keltského obyvatelstva s jinými etnickými skupinami. Tyto otázky jí byly zároveň východiskem pro zamyšlení nad současnými metodami archeologie, jejich interpretačními možnostmi a hranicemi.

Při rozboru obyčejovo-právních norem, výročních i rodinných a magických obřadů u Keltů se J. Rosen-Przeworska setkala s řadou jevů, které mohla srovnat s ethografickými analogiemi, zaznamenanými u Slovanů v 19. a 20. století (postřiziny, „pobratimství“, zvláštnosti v dědickém právu, vynášení smrti, házení věnců aj.). V obsáhlé kapitole, věnované genesi kamenné plastiky Svatovíta nalezené ve Zbruczu polemizuje autorka s odchylnými názory a domnívá se, že plastika mohla vzniknout pod vlivem keltských čtyřhraných menhirů se čtyřmi tvářemi (např. z Francie a Německa), a shrnula zde také bohatý obrazový materiál keltských antropomorfních plastik z celé Evropy.

Poslední kapitola patří polské lidové tradici a jejím vztahům ke keltským obřadům. J. Rosen-Przeworska v ní shrnula své názory o vlivu keltské civilizace na formování protoslovanské kultury. I když autorčiny závěry jsou podepřeny bohatým materiálem, není dostatečně osvětlen problém, nakolik byly jednotlivé obyčeje specifičky keltské, či patřily k obecněji platným historicky nebo územně.

Jana Vignatiová